

دوبروججه ایشانی تورک مکتبه رینک
پرلیشمہ پر و غرای

«امل» مطبعہ سی
کوئٹہ ۱۹۳۷

دوبروجده ابتدائی تورک مکتبه‌ی رینک

برلشمش پروغرامی

مجیدیه مدرسه‌سی مأذونلری برلگەنک ۹ مايس ۱۹۳۵ ده کوسستنجه‌ده
پاپیلان عمومی طوپلانیسندە بىرلەك ياصاسىنىڭ . . . مادەسی موجبىچە
دوبروجده‌کی اوقومە و اوقوته ايشلەيىز حقىنەدە قۇنوشولىش، مکتبەلەزى
بو كۈنى دوزەنسىز و ضعىتىن قورتاوب اىي بولە قويىق وھېسى اىچون برلشمش
بر روغرام حاضرلامق لۇزمىدىن بىحاتايدىلەشدى . بۇنى باپق اىچوندە بىش كىشىلەك
بر قومىسييە آيرلىشدى .

بۇ پاڭ مەهم مسئۇلەيە تماس ايدىلەر كەن معلملىرىزك اكشىرىتى مدرسه مأذو-
نلىرىنىڭ تشىكىل ايتىكلەرى نظراعتىارە ئەنمىش و بۇ سېيدىن مىڭور بىرلەك اعضاىلى
بۇ ايشە باشلامايانى هەكسىدىن اول كىندىلەرینك اوزەرلىرىن دوشۇن بىر وظيفە
بىلەمشىلدۇ .

قومىسىدە بولىان آرقاداشلەر، ۱۵ و ۱۶ آغسەتوس و داها صوکرادە
۱ و ۲ ايلول كۈنلەرنىڭ كوسستنجه‌ده طوپلانارق بىر روغرام لايھەسنى حاضرلادق .
بۇرا دە، عمومىتىلە ابتدائى مكتبەمىزك و درسلىرىنىڭ هەرىپىسىنىڭ آرى
آرىي هدف وظاھىلەي، درس موضوعىلى، هەصنە توزىع و تقسىم ايدىلەن
مادەلەك عمومى خططلىرى، درس ساعتارى و اوقوتولۇن درسلىرىك آذرلى
كوسستىرىلەدى . مختلف تدریس طرزلىرىنە عاڭد بعض اىضاحات دخى
وېرلەدى .

دوبروجە تۈركلەر بىلىك و دويغۇ آشلامق ئايەسىلە دوغان و بناء عالىي ياصاسىندە
مکتبەلىرىزك اصلاحى اىچوندە چالىشلاجىنى كوسستىلىن دوبروجە تۈركلەر
حرث بىلەي ادارە مىكىرى دىخى مأذونلر برلگەنک بۇ قرارىنى اىي بولىش
و پاپىلان پروغرامىك بۇتون مکتبەلىرىزدە تطبیق ايدىسى سەھىۋەنە ياردەنى
وعد اىتمىشدر .

پروغراام ياسيلير كن كونده ايچى ساعت او قوتumasى اساس او لارق
آلمىشدر . . .

سيوجو قىلىمىزك قرقانى او قويه بىلەلرى ايجون عرب حرفلىرى بىلەك مجبور
يىندىه بولندقلرى و حكىومت مكتىبلرنىدە رومانچە او قورلۇك كن لاتىن حرفلىرى داتا
او گۈندكارى نظر اعتباره آناراق مكتىبلەرنىدە تدىريستاك اسىكى حزفلىله ياسىلەمسى
قبول ايدىلشىن و پروغراام بوكا كوره ياسىلەمشدر . . .

دو بروجە ابتدائى تورك مكتېنىڭ هدف وغايمسى :

جىعىتك ترقى و تكاملى ايجون اك بىنچى واسطە ابتدائى مكتىبلەردر - اوئى .
يدىنچى عصردە ياشايىان بەداغوغ قومەنیوس بو حقيقةتى آچىق او لارق ميدانە .
قويمش و تربىيە سايەسەنندە بشرىتاك يو كىسلەمسى ايجون هەرفەرك ، قادىن اركات
ھەرىكىك مكتېنىڭ فایdalانماسى اىستەمشدر . . .

مكتېنىڭ اجتماعى رولە روصودا عىن اهمىتى وىرىيور . بودە انسان او لا
دىنلىك آنجى اىي تربىيە سايەسەنندە جىعىتك فایdalى او لارق يەتىشە جىكىنە
ايانىيور .

بەستالوژىدە ، زمانىنداكى جىعىتك اخلاقاً يو كىسلەمسى ، خلقڭىڭ اجتماعى .
و اقتصادى دوروشنىڭ دوزەلەمسى آنجىق مكتې سايەسەنندە روحڭىڭ تربىيە ايدىلەسلىك
مەمکن او لا بىلە جىكى قىد ايدىيور .

اون دوقۇز بىنچى عصر ئاشىنداكى هە جەتىجە پاڭ كېيدە بولنان آلمانىانك
مەذكور عصرك سوگىندا و يىكىنچى عصرك باشىنداكى مدنى ماتلار آراسىندا بىلە
برىنچى موعۇغ طۇماسى آنجىق مكتىبلەر و بالخاصە ابتدائى مكتىبلەر و يەيلەن اهمىت
و ياسىلان ئىمالى اصلاحات سايەسەنندە مەمکن او لان بىرقى در .

آرىيىق اون آلتىجى عصردە باشلايان انتباھ دورىلە و بالخاصە اون يىنچى
عصردە ياشايىان باقۇن ، دەقلارت ، لوك و ساڭ تربىيە جىلەلە بشرىتاك طېيىتە داھا
ياقىن بىر تكامل يولى تعقىيە باشلايدىلەقىن صوڭرا بوتون غرب مەلەكتىلەرنىدە
خلق تربىيەسەنە و بونك ايجون دە ابتدائى مكتىبلەر فضله اھىيەت و يەيلەنلىكى .
كۈرىيور .

بوتون بونلردن آکلاشیلایورکه ابتدائی مکتبک باشـلیجه غایهـسی خلاق تربیـهـسیدر . بوده جمعیـتک هـبرـفـوـدـینـک وجودـیـنـی ، حـواـسـنـی ، اـرـادـهـ وـفـکـرـیـنـی ، تـرـبـیـهـ اـیـمـکـلـهـ مـمـکـنـ اـولـورـ .

دوبروـجـهـ تورـکـارـیـتـکـ اـبـتـدـائـیـ مـکـتـبـنـکـ غـایـهـسـیـ دـهـ بـورـادـهـ يـاشـایـانـ توـرـكـ خـلـقـنـکـ تـرـبـیـهـسـیـ ، اوـنـکـ روـحـاـ يـوـكـسـلـمـهـسـیـ وـ بـشـرـیـتـهـ فـایـدـهـ کـهـتـیرـهـ بـیـلـهـجـلـکـ بـرـ کـتـلـهـ اوـلـارـقـ یـهـتـیـشـمـهـسـیـ اوـمـالـیـلـدـرـ . شـوـیـلـهـ کـهـ اـبـتـدـائـیـ مـکـتـبـلـیـمـزـ : حـیـانـ اـیـ آـکـلامـشـ وـ اوـنـکـچـوـنـ تـامـ حـاضـرـلـامـشـ ، کـنـدـیـ قـوـتـ وـقـدـرـتـلـرـیـهـ اـیـنـانـ وـ کـوـهـنـ ؟ دـیـنـ ؟ مـلـقـ وـ مـلـکـتـیـ سـهـوـنـ اـیـ اـخـلـاقـلـیـ وـسـجـیـهـ صـاحـبـ مـسـلـمـانـ اوـلـادـلـرـ یـهـتـیـشـدـیـرـمـلـیدـزـلـرـ .

دوـبـروـجـهـ اـبـتـدـائـیـ تـورـكـ مـکـتـبـنـرـیـ بـشـ صـيـفـلـیـ دـرـ . آـشـاغـیـدـهـ کـهـ درـسـلـبـ اوـقـوـتـلـورـ :

۱ دـینـ

ابـتـدـائـیـ مـکـتـبـدـهـ دـینـ اوـقـوـتـلـاسـنـدـنـ مقـصـدـ مـمـکـنـ مرـتـبـهـ دـینـ وـ اـخـلـاقـ دـوـیـغـوـنـکـ اوـیـانـدـیـرـلـاسـیـ وـ اـنـکـشـافـ اـیـتـدـیـرـلـهـسـیـ اوـلـدـیـغـنـدـهـ بـوـکـونـ تـرـبـیـهـ جـیـلـرـ بـرـلـشـمـشـلـرـدـرـ .

دـینـ حـقـیـقـهـ رـوـحـیـ يـوـكـسـلـهـجـلـکـ بـرـ وـاسـطـهـ ، يـوـكـسـکـ وـ تـعـیـزـ دـوـشـوـنـجـهـلـرـ دـوـغـوـرـاجـقـ بـرـ مـنـیـعـدـرـ . اـنـسـانـلـرـیـ سـعـادـهـ اـیـرـیـشـدـیـرـهـجـلـکـ دـوـغـرـ وـ بـرـ یـوـلـدـرـ . بـزـدـهـدـهـ دـینـ ، آـخـرـتـ اـیـچـوـنـ حـاضـرـلـایـانـ بـرـوـاسـطـهـ اوـلـارـقـ قـبـولـ اـیـدـلـکـلـهـ بـرـ بـرـ اـخـلـاقـ يـوـكـسـلـهـرـکـ وـانـسـانـیـ دـوـیـغـوـلـرـیـ قـوـتـلـهـنـدـبـرـهـرـکـ حـیـاتـ اـیـچـوـنـ تـرـبـیـهـ اـیـدـهـنـ بـرـ یـوـلـ اوـلـارـقـدـهـ آـکـلاـشـیـلـهـلـیـلـدـرـ .

چـوـجـوـقـلـرـیـمـزـهـ خـرـاـهـلـرـهـ قـارـیـشـمـشـ وـبـاطـلـ اـعـتـقـاـدـلـهـ بـوـغـوـلـیـشـ بـرـدـینـ فـکـرـیـ دـهـ کـلـ دـهـ بـلـکـهـ طـبـیـعـیـ کـوـرـوـشـ وـ دـوـشـوـنـوـشـکـ نـتـیـجـهـسـیـ اوـلـارـقـ دـوـغـمـشـ بـرـ دـینـ دـوـیـغـوـسـیـ اـشـیـلـاـخـالـیـلـدـرـ .

بوـ نـتـیـجـهـیـ اـلـدـهـ اـیـدـهـ بـیـلـمـهـکـ اـیـچـوـنـدـهـ «ـدـینـ»ـلـکـ ، چـوـجـوـقـلـرـهـ آـکـلـیـشـ وـ کـوـرـوـشـلـرـیـنـهـ یـاقـینـ بـرـ صـورـتـدـهـ وـ رـوـحـیـ اـیـسـتـهـ کـارـیـنـهـ اوـیـغـوـنـ اوـلـارـقـ وـرـلـهـسـیـ لـلـازـمـدـرـ . بـوـنـکـ عـکـسـنـیـ یـاـعـقـ اـوـنـلـرـکـ مـنـوـیـاتـنـیـ کـوـرـلـامـقـ وـ ذـهـنـلـرـیـنـکـ طـبـیـعـیـ

اللشافنی دوردورمقد دەمکدر .

دین نامن شو درسلى او قوتولور : قرآن ، تجويد ، دين درسلى ، دين تارىخى و دينى يېرلار .

قرآن

برنجىي صنف : برنجىي وايكنىجي دورەرلەدە آيرىجە قرآن درسى يوقدر . اوچنجى دورەدن باشلانىلارق قرآن الفباسى او قوتولور و سنه صوكتە قادار بىتىريلىر .

ايكنىجي صنف : برنجىي دورە — چوجوقلەر مقامىز و تجويدىسىز قرآنى حىزلى او قومايا آلىشىدىرىلەر . اوافق سورەلر : القارعە سورەسەنە قادار . ايكنىجي دورە — هل ئىيىك سورەسەنە قادار . چوجوقلەر ئىشىدىرىماق اوزرە سېحاماڭ ، قل هوالله أزىزىن مقامىه و تعلمىم ايلە او قوتولور .

اوچنجىي دورە — «عم» يە قادار . و بعض قولاي اوافق سورەلر أزىزىن مقام و تعلمىم ايلە .

اوچنجىي صنف — برنجىي دورە قرآندى بش كاغذ مقامىه و تعلمىمە رەيات . ايديلەرك او قوتولور . تجويدىن او كىنەن يېلىرى دە تطبيق ايديلىر .

ايكنىجي دورە — عىن وجهە قرآندى سكز كاغذ . اوچنجىي دورە — سكز كاغذ . چوجوقلەر بىمقامى اييىلمەلىرى يېچۈن دقت ايىلەلىدە .

دوردىنجىي صنف برنجىي دورە — عم ، تبارك ويس سورەلى ختم اولا درق او قونق او زىدە اي او قوتولور . قرآندى بش كاغذ .

ايكنىجي دورە — قرآندى اون كاغذ . بعض عشرلر أزىزەرلەتىلىر . بونار آراشىدىرىلارق او قوتولورلار .

اوچنجىي دورە — قرآندى اون كاغذ .

بىشىنجىي صنف : برنجىي دورە — قرآندى اون بش كاغذ . ايكنىجي دورە يېكىمى كاغذ . اوچنجىي دورە اون بش . بو صنفدا قرآنڭ تام تجويد ، تعلمىم وأىيى

بىلەنىلەمش بىمقام ايلە او قۇناسىي يېچۈن دقت ايىلەلىر . بو نالر مختلف يېلىرىن دين او قوتولور . قرآن درسلىنده يالكىن قرآن او قوماسىي او كىتىلمىكلە اكتقا ايىلە يوبىي

بیو مبارک کتاب حقنده بعضی معلومات دخی ویریور .
 معلم قرآن او کر تیر کن حافظه قوت، علاقه و اراده نکده اشتراکنی تأمین
 آیه‌لی و چو جو قلارئ صحابه قوتندن ده فایدالا نماییدر . چونکه « چو جو ق کندی
 قوت و جهدي نی زور لایارق او کرندیکی و بلله دیکی شیئی اثک قولای صورتده
 حافظه ایده ر (۱) . »

تجوید

تجوید او قوت ماسنده مقصود قرآنی ، الهمث امر ایتدیکی کی ، آیی و دوزن
 ایله او قومق در .

بر چوچ تجوید قاعده‌لری وار . بونلرک ، الده ک تجوید کتاب‌بلرینه باقیلا رق
 میخانیکی بر صورتده از بهره‌لر تدیر لمه سنده هیچ بر فایدا یوقدر .
 تجوید ، پراکتیک بر یولا قویولارق قرآن درسیله برابر جانلی و عملی بر
 صورتده او قوت ماسنده ایدر .

اوچنجی صنف : برنجی دوره — قرآنده چکن حرفلر . (حرف مد)
 چکمه نک سیپلری (سبب مد) . همزه . سکون . سکونک نوعلاری . تنین .
 جزملی نون . دوم . اشمام . غنه .
 ایکننجی دوره — مدلر : مدبطیعی . مدمتصل . مدمتفصل . مدلازم . مد
 عارض . مدلین .

اوچنجی دوره — اخفا . اظهار . اقلاب .
 دوره دنجی صنف : برنجی دوره — ادغام . ادغام مع الغنه ، ادغام بالاغنه ،
 ادغام مثلین ، ادغام مشجانسین ، ادغام متقارین ، ادغام شیمییه .
 ایکننجی دوره — اظهار قریه . قلقله . حکم الراء . لفظة الله . ضمیر . سکنه
 اوچنجی دوره — قرآنده ک وقف مرتبه‌لری .
 بونلر چو جو قلارئ م اقلاندیر اجق بر صورتده ویرملی ؛ آکلاشیلما یا جق
 نزور تعییرلر قولانیلما ماییدر . قولانیلما سی ضروری اولان عربجه کله ، و تعییرلر ک
 یور کجه سی سویله نه ایدر .

دین درسلى

برنجىي صنف : بىرنجى دوره — صىنفعه كىرىكىن و صىنفعىن جىھكاركىن او .
قوناجق دعالار . (1) الامىك بىرلەتكىنە ، بويوكلاكتىنە و عمومى اولارق و صىفلەتىنە داڭىز
تەمىز لەتكىنە ، دوغىرلەتكىنە ، آما و باپايمە ، معلمە قارشى اطاعتىن لىزۇمى او ئېغۇن
حىكايەلرلە آكالاتىلىرى .

ايکىنچىي دوره — صباح قالقاركىن آقشام ياتاركىن او قوناجق دعالار .
قاردەشلىق ، آرقاداشلىق .

اوچىنجىي دوره — رمضان آىي و بايرامى ، قربان بايرامى ، بعض دينى كو
فلىرىعىز و پىغمەر حىقىنە قىصەجە معلومات . شەھادت كلەسىنىڭ تۈر كەجهىسى .
ايکىنچىي صنف : بىرنجىي دووه — اسلام دينى ، اونى بىلەكىنەكى و طو .
يماقدەن ئىقىدالار . مسلمان كىيمە دىرلر .

قرآن ، پىغمەر حىقىنە قىصەجە معلومات .

ايکىنچىي دوره — ايغانك شەرتلىرى . ئاكىرى يە ، ملبكىلە ، كىتابلە ،
ئىغىمەرلە ، آخرت كوننە ئىمان .

اوچىنجىي دوره — اسلامك بىناسى : كلە شەھادت . بىش وقت نماز . اوروج
زىكات . حىجج .

اوچىنجىي صنف : بىرنجىي دوره — افعال مەكلەفين : فرض . واجب .
سنن . مسند . مباح . حرام . مکروه . مفسد .

ايکىنچىي دوره — نمازك شەرتلىرى : آبدىست . غسل . تىمم . مسندلە و
صارغى او زەرىنە مىسح .

نمازك و قتلرى ، رەكتلىرى . عملى صورتىنە تعرىيفى — اقامىت . اذان .
نمازىدە او قوناجق دعالار سورەلر .

اوچىنجىي دوره — حىجج ، اوروج ، زىكات . او زوجى بوزان شىيلر .

دوردىنجىي صنف : بىرنجىي دوره — ايغان و اسلامك شەرتلىرى .

(1) بۇنار مكتىبە ئايلك دفعە اولارق كلن چوچقلارك آ كادىيە بىللە بىكلىرى بىشىكىلە اولىيەدز
بۇنار او بىرە تىلىرىكىن دعاىدە اللرك ناصل طوتولاچى دە سوپەنلىرى .

الله تعالى يه ایمان ناصل او لور ؟ ملکلره ، کتابلره پیغمبرلره ، آخرت کونشہ
قدركه ، خیر و شر لک المهدن او لدینه آیتائوق ناصل او لور ؟ ختم و قرآن با غشادر کن
او قو ناجق دعالار . و بونلزک تمریف .

ایکنچی دوره — افعال مکلفین . آبستک فرضی . آبستی بوزان شیلر .
نماز لک فرضی . رکعتی . سنتلری . نمازی بوزان شیلر . عملی صور تده تعریف
تطیقات .

اوچنچی دوره — نمازی قضا . اوروچی قضا . امام و مقتدیان احکامی . جمه
و بایرام نمازی . جنازه نمازی .

پشنچی صفت : برنجی دوره — صدقه فطر . اوروچی کیمل طوئل . زکانک
فرضی . و اهمیتی . زکات اولادق ویریان شیلر .

ایکنچی دوره . حججک فرضیت و اهمیتی . طواف ، اخترام ، قربان .
اوچنچی دوره — قوبوئک احکامی . صولار . تمیز لک بخیزی .

بو صنفده یوقاریده کی درسلر گوستارلکه برابر دیکر صنفه ده او قو نولان
درسلر او زه دنده دخی عمومی بر یو قلاما پاییلیر .

دین درسلری ویرلیر کن چو جو قلار لک اکلا یاما یا جقلری زور تعییز لرقو الایمها
ملیدر . درس صولک درجه جانلی و جو جونی جوش دیر اجق قادار جاذبه دار
اولمالیدر . بونکی چون ده اک اول معلمک ایمانلی و ملامی اول ماسی لازم در . معلم
صنوئوق و جانسز اولور سه ویردیک درس ده صوئوق و جانسز او لور . ؟ چو جقلر ده
هیچ بر علاقه او یاندیر اماز . بناء علیه ، بکله نیله ن تیجه دی ده ویره هز .
دیکر درسلر ده او لدینی کی بوندده عمومی تدریس اصوله ده عایت ایدملیدر .

دین تاریخی

ایکنچی صفت : برنجی دوره — آدم عليه السلام . جنتدن چیقار زیماسی .
انسانلر لک چو غلاماسی . بولدن چیقمه لری .

ایکنچی دوره — نوح عليه السلام . طوفان . انسانلر لک تکرار چو غلاماسی .
آزماری .

اوچنجى دوره — يوسف عليه السلام . موسى عليه السلام . عيسى عليه السلام .

اوچنجى صنف : بىنچى دوره — آدم . شيت . ادريس . نوح .
ھود . صالح . ابراهيم . لوط . اسماعيل . اسحق . يعقوب . يوفس .
ايوب . شعيب . موسى . هارون . يوشع . داود . سليمان . الياس .
اليسع . يونس . ذكريا . يحيى . عيسى .

ايکىنجى دوره — محمد عليه اسلام لە دوغەسى . چو جوقلاني . پېغىمېرلەك
كەنچەيە قادر حىاتى . دوغۇلۇنى . ھەرس طرفىدىن سەۋىلەيگى .

اوچنجى دوره — پېغىمېرىلىدى ، يىكى ديني انسازلە بىلەرىمەسى . بو او .
غوردە گوردىكى زورلەلر .

دوردىنجى صنف بىنچى دوره — طوتىفي يولىندە دوا مايمەسى ونتىجەدە
موققى اولمەسى . اسلام دىنەتكۈزۈچەلە يايىلماسى .

ايکىنجى دوره — حضرت محمدك سۈۋىلەدەكى بويوك و چىكمانه سۆزلىر
حیاتىندىن حكایەلر .

اوچنجى دوره — موسى سۈمىك ، خىستىياناق و مىساناناق آراسىندە كى
فرقلەر و مقايىسە .

بىشنجى صنف بىنچى دوره — خلافت دورى . دوزىت خلیفە . اسلامىتىڭ
آفرىقا يە . و ساڭر قطۇھەلەر يايىلمامسى .

ايکىنجى دوره — مىسلمانلەتك آسيا تۈرك . تاتارلىرى آراسىندە باشلا
يوب يايىلماسى .

اوچنجى دوره — مىسلمانلەتك اوروبا تۈرك تاتارلىرى آراسىندە يايىلماسى .

دینى يېيرلەر

اوچنجى ، دوردىنجى و بىشنجى صنف ئەلبەلەيىنە ، بىرىدە ، ھفتەدە بىرساھتە ،
بعض قولاي الھىلە ، مولد او قومەسى او گەرەتىلىرى .

آنا دىلى

ابتدائى مكتىبىدە آنا دىلىنىڭ او قوتىماسىندەن مقصد ، چو جوقلەك آچىق

و دوغرو قونوشمالىنى ، دوشونه و دويابىلمەلرini و باشقەلرىنىڭ سوپىلەدكارينى
و يازدىقلارنى قولاي آكلامالىنى تأمين ايتىد .

آما دىلى انسانىڭ دوشۇنجىھەلزىنىڭ آڭ ياقىن آرقاداشى در . بونقەطە نظردىن
اھىيىتى بىك بويوك اولدىقى آكلابان بىداوغولر (۱) تا اون آلتىجى و اون يىدېجى
عصرلرده ، آما دىلنىڭ ، اڭ قىمتلى و كىرىكى بىر درس او لارق ابتدائى مكتىبلەر
قبول ايدىلەسى ئىستەمىشلەردر .

دو برووجه ابتدائى تورك مكتىبلەنە دىخى آما دىلى (تۈركى) عين مقصىدله
و بىرده «دین» ئى او گەنەبىلەك اچچون بىر يول او لارق او قوتلور .
دىلى درسلىرى شوقىمىلەر آپرىيلير :
او قومق - يازماق ، قرائت ، فرامەر ، خىرىر ، آزبر .

او قومق يازمق (آلفابىه)

برنجىي صنف . برنجىي هفتە : چوجقلىك ئىي ايشتمەللى و دوغروف قونۇ -
شەمالىي اچچون حاضر لقلار ياسىلير . بومەقصدله اسىملىرى ، أبوينىڭ اسىملىرى
و مشغۇلىتلىرى صورلۇر . مكتىبدەكى واولىدەكى متعدد شىلەر دائىر قونوشلۇر .
برا خلاقى حكايە و بىر قولاي شرقى .

ايىكىنجى ، اوچىنجى و دوردىنجىي هفتەلر : او قومق و يازمق اچچون حاضر -
لقلار ياسىلير . بومەقصدله چوجقلىك قونوشلارق قىصىچەلەر حيقارىلير . بونلارنىڭ
سوزلەر ، سوزۇڭ شىھەلەر ، شىھەلر ئىقدە سىسلەر آيرىلدەلىرى گوستىريلىر (۲) ئى ئىن
زمانىدە دوز و طوپارلارق چىز كىلىڭ چىشىد تورلو دىسىلىرى دىخى يايدىزىلەن . بعض
اخلاقى حكايەلر سوپىلەنلىر . برويا ايى شرقى ده او گەنەتلىلر .
يوندىن صوگە آلفابىه يە گەچىلەن .

كىلە اصولى او زرم ئىفابىن تىرىيېتى .

(۱) كىلەنىڭ معناسىنى افادە ايدىن شىئىك رسىي ، ياخود شىئىك كىندىيەسى
چوجوقلىك گۈزلىرى او كىنە گەتىرىلەر كخواص خەمسەلرندن گەچىلەن .

(۲) رسم يايدىزىلەن .

(1) مونتايىن ، قومەنیوس ، ملوك

(2) سوپىلەنىش اعتبارىلە سىسىلى و سىسى سىز - رفاز آراسىندا فرق گوستەرلىپىدر .

۳۳) تدریس اوئناتق كله تحملل ايديلير :

كله ، قىصه و قولاي بىجمله اىچىندە بولۇندىرىيالارق ھېمالەر و ھېمالەن سىسلىرە آيرىلير . او گەزىلەجك (سسى) ئىشكەنچ و صوڭرىھ بۇتون طبىھلىرى طرفىندى سوپەلەنىلىر . بۇ «سى» ك اشارقى اولان حرف تاختاھ اىرى و اچىق او لارق يازىلير . چوجوقلۇڭ دىماغنە ئىچىھ يىرشىدىرىلەمىسى اىچۇن مقوادان وياخود بىلاستىلىمنىن دە يايىلارق كوسىتەرەلىرى . بۇندىن صوڭرىھ كله يازىلير . او گەزىلەن بىلەن خرفالارلە باشقە كىمالى دىنى يازىلير . چوجوقلۇرى قوپسا ايدىرلر . بعض قىصە جەملەرلەدە يازىلير . اك نەبات ، آلفابە كىباشتىدە كى درس ورسىم قىصە جەملەلەر ، چوجوقلۇڭ آكلایىسالەجىكارى بى طرزىدە حكايىھ ايدىلير . بۇ مناسېتىلە بى آز قۇنو شولۇز . درس معلم طرفىندىن اوقولور . چوجوقلۇر دە طوپلۇ و آيرى او لارق او قورلار .

۴) حرفك ئىكەنك و درستك باصمە صورتى .

آلفابە كىتابى يىتىدكىن صوڭرىھ قرائىت حاضىرلۇغە و قراڭىدە بىاشلانىلىر .

قرائىت

قرائىت درسلىرى ابتدائى تدرىس ئاستىدە اك مهم موقىي اشغال ايدىر . چونكە چوجوقدە مطالعە هوسىنى آرتىرىرلار . مطالعەدە دىماغنىڭ چىرىچىوھىسى معلوماتىلە كەنىشلەنىر . وولتەر « او قومقى روحى يۈركىسىلتىر » دەمشىدر .

ايکىنچىيەن بىشىجىي صنفلىرى قادار قرائىت درسلىنەدە شو اساسلەر دىغايت ايدىلەجىكدر .

آ) او قوتولاجق قرائىت پارچاسى اىچۇن چوجوقدە بىر علاقە اوياندۇلە يە بىاقىلىر و او كا يىكى موضوع حىقىندە كى اسىك معلوماتى خاطرلارلىلارق درسە حاضىر شىكلاھ صو قولە يە و بويىلەل كله يىكى درسلىك قولاي آكلاشىلىمەسى ئامىن ايدىلە يە چالىشىلىر .

ب) حكايەوى پارچەلار ايکىنچىي صنفلىرى كتابك محتوا ئىتنىن او زاقلاشىلما يارق حكايىھ ايدىلەلر . ئاچىنجى و دوردىجىي صنفلىرى دەرسلىك حكايىھ ايدىلە مەستە لزۇم

یوقدر . تصویری پارچالار حدسی واسطه‌لره تقدیر ایدیلیرلر .
 درس معلم طرفندن اورنهک اولاقق اوقولور . . صوکرا ابی اوقویانه .
 چوچولر اوقوولر . بو مناسباته آکلاشیلمایان تعیینلر حقنده ایضاھات ویرلایر .
 بیویلۀ صنفه‌لردا اگرای اوقویان چوچولروارسه ، معلمک اوقوماسته پاک احتیاج
 یوقدر . دوغرودن دوغرویه چوچولر اوقورلار . .
 مقصد چوچولرک دوغری و جانلى اوقومایه آیشمالریدر .
 درس اوقدن‌قدن صوگراچوچول طرفندن حکایه ایدیلیر . لزومنده معلم
 بعض صورغولرله یاردیم ایده . بوندن مقصدده پارچه‌نک ابی آکلاشیلماسیدر .
 قیصه سوزلی قرائت درسی ویرلایر کن‌ده احضار ، اعطاء ، ارتباط ،
 مقایسه ، اجمال و تطبیق متبه‌لری نظر اعتباره آینیرلار .

غreamer

ابتدائی مکتبیده غreamer را اوقدن‌مقدن مقصد «دلیل» کدوغروشکلارینی بالله‌مک .
 و کرک قونوشلورکن و کرک یازلایر کن بونلرک تطیقی یلدەستی تامین ایتمک در .
 بزده شیمیدیه قادر اولدینی کی ، چوچولرک هر کونکی یاشایشلرلله هیچ
 بر رابطه‌ی اولمايان برطاقم قورو وجانز تمرینلره و برطاقم قاعده‌لری بالله‌مکله .
 بو مقصدده شبهه سز که هیچ ایریشیلمز .
 غreamer درسلىرى ده چوچولرک یاشایشلرندن واپوچلرندن سیقارازلایلدر .
 آنجئن بو تقدیرده خوش بر شکل آش اولور و چوچوغىك مزاھى جلب ایده .
 بیلیر . آنجق بوروحله ویریان بر غreamer درسی چوچولرده علاقه اویاندیرمیلپر .
 غreamer درسلىرى ویرلایر کن ایکی جهتى . کوزدە طوتولەسى لازمدر .
 ۱ - مثاللرله قاعده‌یه وادمۇق .
 ۲ - قاعده‌دن مثاللرله اینمك . بو

صوکرا اکسی بیک اوکریان شیئی تطیقی ایتمک مقصدیله در ذاتاً تطیقی سز هیچ بودوس اولماق .
 ایکنجه‌ی صنف . بر تجھى دوره — المەنک يارا تدینی شىلر . انسانك يابدینی شىلر .
 جانسز و جانلى اولاڭلارى . ھېسەنک بر آدى اولماسى .
 ایکنجه‌ی دوره — متعدد شىلر حقنده دوشونچەلر . جمله . بونلک سوزلر .

آيرلماسى و سوزلردن تشكىل ايمەسى . سوزلرك بھالردن ، بھالرک دەسىسىلردن
بایپىلەمىسى . جملە ناصىل يازىلىرى ؟

اوچىنجى دوره — جملەدە كىمكەن حقىقىدە قۇنوش—ولادىغىنى كوسىترىن قىسىم مېتىدا
كىم « و « نە » صورغۇلرى . مېتىداڭ نە يادىغىنى ؟ نە و ناصىل اولادىغىنى
كوسىترىن قىسىم . خېر نە يايپۇر . نە و ناصىل صورغۇلرى .

اوچىنجى صنف بىر بىجى دوره — اىكىنجى صنفدا او قونان شىلرلەك تکرارى . اسم
اسملە مېتىدا آراسىندە كى فرق . اسم جنس اسما خاص . صفت ، ضمير و اسما عدد .

اىكىنجى دوره — أدات . اسىملەرلەك ، صفتلىك ، ضميرلەك أداتلارمىسى .

اوچىنجى دوره — ضمير شخصى و دىيكلر قىسىم ضاميرلر ، فعل . قىسىملارى
نقطانىك و ير كولك قوللايمەسى صورغۇو و ندا اشارتلرى . بۇ تۈن سەنەظر فەندە
بر عائىدەن اولان سوزلرلە بولانمىسى اىچۈن چالىشىلیر .

دوردىجى صنف . بىر بىجى دوره — جملە حقىقىدا يضاھات و تېرىنلىر . جملە نك قىسىملارى
جملە اصلەيلەر ، جملە فرعىيەلەر .

اىكىنجى دوره — تركىب ، قىسىملارى : تام و ناقص . جملە اصلەيلەك جملە
فرعىيەلەن تېرىقى .

اوچىنجى دوره — تېقىيط . صرف و نخوه ئائى بۇ تۈن معلوماتىك تکرارى .

(« تحليل تحوى)

بىشىنجى صنف بىر بىجى دوره — قرائىت بازچىلىرى اساس بىلەرنەك تحليل سورىيەلە
أسلوب ، إملا ، تېقىيط جەھىلىرىنە دقت ايدىلە جىڭ در .

اىكىنجى دوره — اسىمك احوالى . صفت ، ضمير ، مصدر ، فعل ، زمان .

شخص ، كىميت ، كىفىت ، لازم ، مەتمدى ، معلوم ، مجھول ، هېبت ، منقى ، استەنھام .

اوچىنجى دوره — رېبط صىقەللىرى . معنا و اىستېھەللەرى .

مىكىب فىصللار ، حكايه ، روایت ، شرط ، حال صىقەللىرى . ظرف . جملە ، فعل .

«فاعل ، مفعول — .

تىخىير

تىخىير دىيل درىسنەك اڭ مەيم بىر قىسىدى . دىيل درىسنەك دىيكلر قوللارىنىڭ

ویرکلری نتیجه‌لر تحریر و اسطه‌سیله یوقلامه ایدیلرلر . چو جو قلرک آنا دیلانی
ته درجه‌یه قادر دوغرو و قونوش‌دقاری، مشاهده ، مخیله و قتلرینک نه درجه‌یه
قادار انکشاف ایتدیکنی آکلامق اچچون تحریر اک آبی ر واسطه‌در . لاکین
بو نتیجه‌لری اللہ‌ایدہ بیلمک ایجون سحربری بر طاقم معین شکلملر دوکهمک ،
لازمدر . تحریر ممکن منتبه شربست اولمالی ، چو جو قلرک شخصی خاطره‌لرندن .
چیقمالیدر . شکل اعتبارلارده مملان منتبه شخصی اولمالیدر . ایکنچی صنفه
برنجی دوره — قرائت کتابندن او قونان باوجه‌لار استتساخ صورتیله یازیلیر .
ایکنچی دوره — املا سورتیله قیضا جمله‌لر یازدیریلارلر .

ایدیجی دوره چوچو قلرک بیلد کاری شیلر حقنده جمله‌لر یا سیلارق املا اوچنجه دوره چوچو قلرک بیلد کاری شیلر حقنده جمله‌لر یا سیلارق املا صورتیله و عقلاند یازیلیر بر موضوع حقنده بر فاج جمله تشکیل ایدیلیر . ایضاح : املا یو کسک سسله یا پیلیر و چوچو قلری دقنی آیش-دیر-مقد .

ایجون تکرار ایدیلز . باشدانچه او زون جله هر یار دیر نهار .
یازدیرلان قسمی آراشدیرم و دوزه لئمک ایشی هپ اوراده یا سلیم . چو جقلرک
یا کلیشلری بالذات دوزه لئمکلرینه دقت ایدیلیم ؛ معلم یازدیرر کن چو جوقلرک
آرسنده دولاشمه لی و بعض برایضا حانی و رمه ایدیر . چوچ تصادف ایدیلان یا کلیشلر
تحته ه یازدیلر و جو جوقلرک نظر دققی جاب ایدیلیم .
مشهود مسنه یاهملت صه دسته یاز در

ملاں رمنظو منک اُز بردن یا زلماں سی ۔

اینکه جی ذوره چو جقلر لک او قودینی حکایه وی بر پارچه نئک سربست او لارق اکلا نیمه مسی
اوچنجی دوره — چو جقلر لک طاییدقلری بعض آشیا، حیوانلر و وقمه
حقنده قیصه جمله لرل، الاول شفاهی و باد خره سخیری او لارق اوفاق تصویری
ویا حکایه وی پارچه لرک یازله مسی . هر چو جوق کندی شیئی، کندی استنک
ایسته دیگی و سیچریکی و قمه بی تصویر ویا حکایه ایده ر . ایلک صیرالرده محلم استناد
ایدیله جملک بعض نقطه لری گوسترس، ده بالا آخر چو جو غنی بسبلتوں سربست برآقالی در .
وایلان املا یا کاشلاقلری دوزه لئک مناسبتیه ویر گول، نقطه و ساره نئک صورت .

استعجمالی حقنده ایضاًحات و بیلیر .
دور نجف، صنف: سویله یوب یاز در مقادیر گره نیلن به عن منظومه لرک آز بردن یاز در مه می .

اوچونان و ياخود معام طرفندن حکایه ايدیان بعض حکایه‌وي پارچه‌لرک سربست اولارق يازله‌سي .
 هتعدد آشيا و حيوانلر حقنده ممکن مرتبه سربست تصویرلر .
 بعض و قله‌لرک حکایه ايدله‌سي .
 پوصله . مکتوب و قسملىرى . استدعا . تلغراف .
 جمله‌ده ويرگول و سائر اشاراتارڭ صورت استعمالى حقنده لازم كان اىصالات ويرليير .
 اخطار : معلم چوچقك حکایه اىتدىكارىنىڭ معناسىنە عالاقه كوشتمەلى و هر طلبەنڭ شخصىتىق حرکتە كېتىرمە يە چالىشمەلەيدر . أىي يايلىمش تحرىزلىر بوتۇن صنف قارشىسىنده اوچونور و اورنەك اولارق ويرليير .
 معلم ، دوشۇنجەلرک آچىق اولارق ويرلمەسى لزومى آلاڭىمەلەيدر .
 بشەنجىي صنف : دىڭىر صنفلارده گۈستەريان شىلەرلە ئوزىزىنە دورولۇر .
 بالخاصە حاڭلەوي و بويوك كىمسەلرە قارشى يازىلاجق مكتوبلر اوزرىنە اصرار ايدىلەير .
 بعض و قەھلر قارداشلارە و آرقاداشلارە مکتوب شىكىنە حکایه ايدىلەير .

اَز بِر

ابتدائى مكتىبىدە منظومە اوچونەسندن مقصد دىماعەك انكشاف ، ايتدىرلمەسى وچوچقىدە كۆزەلى كورمك ، آكلامق و دويق ئابلىيىنك اوياندىرلمەسىدە .
 بومقىدە اىريشه بىلەك اىچىن دە شۇنقطەلەرى كۆزىدە طوقى لازىدر :
 ۱) اَز بِلە جىك منظومەلرلە دىل وشكى اعتبار يە دوغرو و چوچوقلرک آلا .
 يىش و سەزىش قوتلىيە اوچونون اولەلرى .
 ۲) سىسى مصىر علەرك قابىدە دوغوردىنى دويغۇلرە اويدورارق منظومەنڭ معلم وچوچوقلر طرفندن كۆزىل اوچونەسى .
 ۳) معنانىڭ تام آكلاشيمەسى اىچون منظومەنڭ پارچەپارچە تىخلىل ايدىلسى . اَز بِر درسندە اڭچوق دقت ايدىلە جىك شى چوچقلارڭ منظومەنى آكلامالرى و دويمارىدە .
 آكلاشيمادن بىلەنىلن شى عقلى يورار و چابۇف اونوتولور .
 برنجىي صنف : برنجى وايدىنجى دورەلدە قولاي و قىيىصە منظومەلر كتابىسىن او گەنلىيىر . اوچنجىي دورەدە ايسە كتابىدىن بعض منظومەلر اوچونور .

منظومه‌لر صنفده معلم‌له بىلگىنده آزىزىلەتىلىز .
اىكىنجىي صنف: اخلاقى، دينى و ملى منظومه‌لر صنفده آزىزىلەتىلىز او كەنەتلىز .
سوپىلەتىشك آچىق و كۆزىل اولماسته داشت ايدىلىز .
اوچىنجىي، دوردىنجىي و بشـنجىي صـنـفـلـرـدـهـ تـربـيـوـىـ،ـ تصـوـرـىـ،ـ مـلـىـ اـخـ
منظومه‌لر . صنفده اىضاح ايدىلىز و اوده آزىزىلەتىلىز . بۇنىڭ قرائىت كىتابلىرنىدە
بۇلۇنوب هـصـنـفـ جـوـجـوـقـلـرـىـشـهـ گـورـهـ يـازـايـلىـلـ .

موسقى

موسقى انسانىك ذوقۇلۇنىڭ افاده‌سى اىچون أك اىي بىر واسطە در. أڭابىتدائى انسانىك بىلە - هـنـقـادـارـ سـادـدـهـ اوـلسـهـ - بـىـرـ مـوسـقـىـسـىـ وـارـدـرـ .
سوق طبىيەلر، دويقۇلۇر بالحاصە موسقى اىلە مىدانە و بىرىلىز .
موسقى انسانىك اڭ صادق وياقىن آرقاداشى در .
ابتدائى مكتېبىدە موسقىقىدىن مقصد خالق تور كىلىرىنىڭ و ملى مەلۇدىلىك او كەنەتلىمى .
وسىسى و قوه ۋامۇھىي تىرىيە صورتىلە چوجۇقلار دە موسقى اىچون علاقة اوياندىرىلمىسىدەر .
چوجۇقلارك سوپىلەتىشك گۈزە ملى، وطنى، ذوق و بىرچىي و يورغۇن دماغلارى دىكەن دىريجىي شرقىلار او كەنەتلىمەسەنە اهمىت ويلىز .

رسم

رسم درسى چوجۇڭ فطرى استعدادلىرىنى كشف اىچون اکاولىرىشلى برواسطە او لارق ابتدائى مكتېبلەر پروغرامە قبول ايدىلەشىدەر .
برنجىي صنفده خصوصى رسم درسلىرى يوقدر . آڭابىتك تەرىپىسىتىدە
چوجۇغۇڭ كىندى خىلە و ملا حظەسى مەھىسىنى او لارق بىر چوق رسملىرى يادىرىلىز .
اىكىنجىي صـنـفـ بـشـنجـىـيـ يـهـ قـادـارـ چـوـجـوـغـۇـڭـ سـوـپـىـسـىـ نـظرـ اـعـتـبارـهـ
آنارق أولا بىسىپەت كىلىلە اشىدا و حيوان رسملارى و صو كىرى ئىتىد كېجە سېنىست طبىعىتىن رسملەن يادىرىلىز .

